

Daar hij al uw zonden God toch goedertieren is geweest.

En zoo wordt uw Oudejaarsavondstemming die van het hart dat met een: o, God wees mij zondar genadig! zijn toevlucht neemt tot de ontfermingen des Heeren.

"Nu komt het aan u."

Maar nu komt het aan u, en gij zijt verdrietig; het raakt tot u, en gij wordt beroerd.

Job 4:5.

De vrees, het voorvoel, dat in ieders leven vroeg of laat een onweder komt opzetten, dat hem bange dagen zal doen doorworstelen, is geen maar van ernst vreemd.

Het is een angstig voorvoel, dat zijn grond vindt en in de ervaring en in het schuldbesef.

Wie om zich heen ziet in zijn buurt, of om zich ziet in zijn familie, of ouden van dagen van hun levensloop hoort verhalen, ontwaart het telkens weer, hoe verdriet, smart en teleurstelling ten slotte aan ieders deur op zijn tijd hebben aangeklopt.

Zeer ongelijk, het is zoo. Naast personen, wier geheele leven bijna glad verliep, staan anderen, wier leven letterlijk één saamspanning van ellende en tegenspoed was. En tusschen die beide uitersten in staan die gewone gezinnen, waarin vreugd en smart, voor- en tegenspoed eikander afwisselden, nu eens met een overvloed naar den blijden, dan weer met een overlast naar den droeven kant.

Maar buiten dat gewone leed, waarvan ieder weet mee te spreken, zien we bovendien, hoe in veler leven vroeg of laat een oogenblik komt, waarin het leed zich als ophooft en den lijder overstelt, zóó dat in latere herinnering bijna alle vroeger leed vergeten wordt, om de kracht der hengen altoos op dien eens zoo bitter droeven tijd samen te trekken.

Luther sprak van zijn „Sturm- und Drang-periode;" en al is het nu op geheel anderen voet en op andere wijze, toch kennen verwegde de meesten ook in hun persoonlijk leven en in hun gezinsleven zulk een bange ervaring, waarin het was of een saamliep van verdrietelijken en bezwaarsissen hun ziel zo overstelpen.

Wat Elifaz tot Job zegt: *Nu komt het aan u!* is voor zulk een ervaring de juiste uitdrukking. Het zijn oogenblikken en dagen, waarin het schijnt alsof de macht van het leed nu juist op dien éénen persoon, op zijn lot, op zijn huis, en tegen zijn toekomst zich saamtrekt.

Dit ziende bij anderen, kunnen we daarom vaak zeker voorvoel niet onderdrukken, dat als het dusver nog immer wel met ons liep en nog nimmer de schrik als om het hart sloeg, vroeg of laat de dag komen zal en moet, waarin ook onze tente zal worden geschrud, en sprake over onzen jammer in de straten zal rondgaan.

Dit voorvoel hebben de heidenen gekend. Het is een voorvoel, dat ook in de Schrift zich meer dan eens voorspreekt. En dit uit de ervaring opkomend voorvoel, wordt bij den man van ernst niet weinig door eigen schuldbesef gesterkt.

Wie in besef van eigen deugden, zonder diepergaande weet van zonde, voortleeft, kent deze gewaarwording van *schuldbesef* niet.

Hem schijnt het geheel billijk en natuurlijk, dat zijn lot enkel vreemde en zijn voorspoed bestendig is. En omgekeerd komt er vreemd in zijn hart op, als zijn gelukstraf beneveld wordt. Zichzelf voor een deugdelijk, braaf, in niets te kort schietend man houdend, ziet hij ter wereld niet in, waarom het geluk hem niet al de dagen zijns levens vertellen zou. Geluk en voorspoed passen immers bij zijn brave vroombheid. Tegenspoed en smart zouden bijna een *onrecht* zijn, hem aangedaan.

Heel anders daarentegen staat het met den man van ernst, die geloof.

Bij zulk een is er een heel andere diepte in de ziel ontlocten. Hem wenkt een veel hoger ideaal. De maatstaf dien hij aanlegt, is niet maar de dunk der menschen, maar het oordeel van zijn God, eerst in zijn conscientie, straks in den spiegel van Gods Woord. Zoo ontluit zich voor hem een inzicht in de diepere roerzelen van het leven. Hij krijgt een oog voor wat er in het verborgene op den bodem van zijn hart omgaat. Zonde is voor hem geen klank meer, maar een ontzettende realiteit. Hij voelt die zonde als een *nacht* werken en woelen in zijn hart, werken en woelen in zijn gezin, werken en woelen in heel de wereld om hem heen. En al is hij nu bekeerd, en al vond hij verzoening, toch blijft de onheilheid nog zoo gedurig door zijn hart sluipen, en toch heeft hij telkens nog zoo bange behoefte aan bewarende en uitreddende en van satan verlossende genade, dat de oogenblikken van hooger vrede en hemelsche rust voor hem nog telkens worden afgebroken door geheel andere oogenblikken van inwendige worsteling, van pijnlijke zielsverzeuring en van een opnieuw zich wassen in het bloed van het heilig Godslied.

In zulke oogenblikken nu voelt hij zijn nietswaardigheid, staat hij tegenover de weldadigheid en de goedertierenheden van zijn God zoo klein en nietig over, dat hij 't zich schier niet kan inbeelden, dat hem zooveel geluk en vreugd in zijn levenslot beschoren is. En als hij dan ziet, hoe anderen, die niet slechter zijn dan hij, keer op keer zoo onder den stroom van het leed bedolven worden, dan komt gedurig onwilkeurig de vraag bij hem boven: Zal ook in mijn leven niet vroeg of laat zulk een bange onweder komen opzetten? Wacht ook mij niet vroeg of laat zulk een overstelping van smart en tegenspoed? Staat ook in mijn dusver zoo rustig en zoo gelukkig leven niet nog een bange catastrofe voor de deur?

Job heeft dat voorvoel gekend. Hij zegt het zelf (3: 25): „Ik vreesde een vrees, en zij is mij aangekomen; wat ik dachtte is mij overkomen. Ik was niet gerust en rustte niet, en de beroering is gekomen."

Hiermede nu staat Job niet *enden*, maar hoog *boven* zijn vrienden. Die vrienden rekenden alleen met deze of gene notoire misdaad, en leidden dus niet Job's ontzettenden rampspoed af, dat hij aan een notoire misdadig schuldig moest staan. Van diepergaand schuld besef, dat over den wortel der zonde in ons oorspronkelijk zondig wezen gaat, hadden ze geen besef.

Daar ontging hun,

Maar dat ontging Job niet, en daarom voelt zich met Job hier zielsverwant een ieder, die de heiligheden Gods in haar klaarheid aanschouwd heeft, en daartegenover de donkere schaduw heeft erkend, die zijn oorsprong, zijn verleden, en tegelijk heel zijn innerlijk wezen drukt.

Wie zal een reine geven uit den onreine, is en blijft van dit diepergaand zielsbesef het uitgangspunt.

Is het nu billijk, om, wie er zoo aan toe staat, als de breuke eindelijk komt, en zijn ziel, door smart overstelt, zich niet aanstonds op kan richten, deswege van innerlijk onwaar zijn aan te klagen, en met Elifaz hem toe te roepen: „Gij hebt anderen de kromme knieën vastgezet, en nu komt het aan u, en gij wordt beroerd?"

Is het naar recht, als men een anders groote ziel, die zich bij zulk een losbarsten van het onweder nederbuigt, het grieved verwijt doet hooren, als ware de vroegere geloofstaal niet oprecht en niet gemeend geweest, omdat ze, bij dat eerste overstelt worden door de smart, geen even krachtig, geen even helder geluid meer geeft?

Zal men, om meer concreet te zijn, een Dienaar des Woords, die zoo gedurig de lijdenen getroost en opgebeurd heeft, van ongelooft en onoprechtheid mogen verdenken, indien, tref hem 't leed, ook zijn ziel een oogenblik van bezwijken kent?

Stellig niet.

Wat we dusver alleen van hooren zeggen kenden, wat dusver alleen in onze voorstelling en in onze verbeelding leefde, is nog zoo heel iets anders dan de *realiteit* van de smart.

Wie nooit een lief kind verloor, moge een moeder troosten, die haar lieveling naar het graf zag uitdragen; maar toch, wat het is, een kind te zien wegsterven, verstaat nooit ten volle, wie nooit zelf een kind verloor.

Bovendien, wie een rechtvaardig trooster was, heeft nooit het gevoel van smart en rouw bestraft, noch in den lijder zelf de kracht gezocht om hem staande te doen blijven, maar veeleer, omgekeerd, de diepte van zijn rouw gepeld en geëerbiedigd, zijn zwakheid om zichzelf op te heffen erkend, en hem nitsluitend gewezen op de altoos vloeiende fontein van de vertroostingens zijns Gods.

Wat steekt er dan onoprechts in, dat een Job ook onder ons, die door het leed overstelt wordt, begint met in te zinken, en eeniglijk aan de genade zijns Gods, als het klimop aan den eikenstam, zich weer opricht.

En vraagt ge dan, of het dan een wel zonder ontkomen is, dat ook u, vroeg of spade, zulk een ongeluksdag overkomen moet, dan luidt het antwoord der ontvinding ontkennend. Er zijn er onder de kinderen der menschen geweest, die tot aan hun einde toe het soliekepe huns levens zich in stille wateren sagen voortbewegen, zonder dat ooit een bange storm hen heeft verschrikt.

Maar vraagt ge omgekeerd, of desuiken de meerderheid vormen, dan staat het evenzo vast, dat zulk een nooit verdoukerend levens geluk niet dan hooge uitzondering pleegt te zijn, en dat de regel veeleer is, dat vroeg of laat de bange dag komt.

De vrees die Job beving, was daarom rechtmatig, en even rechtmatig zal ook uw bezorgdheid zijn, zoo ge, dusver verschoond en gespaard, toch soms het hart beklamd voelt bij de gedachte, wat ook u nog kan staan te wachten, en straks allicht, wie weet hoe spoedig, ook u overkomen kan.

Jobs fout was alleen, dat hij wel die vrees gekend, maar zich niet genoegzaam op haar verzenlijking voorbereid had.

Want immers de voorbereiding van onze ziel op den dag van tegenspoed betaamt ons.

Ons hart moet er in vooruit leven. We moeten ons aan de gedachte, dat het eens komen zal, gewennen. En onze ziel heeft er zich naar te schikken, hoe ze, komt die dag, voor haar God verkeeren, en in haar God rusten zal.

Somber maakt dit alleen hem, die de liefde zijns Gods niet kent.

Vroolijk als een held doet het u daarentegen de bange ure tegenaan, zoo ge met Aaf den sang der ziel kent: „kZal dan gedurig bij U zijn, in al mijn nooden, angst en pijn. U al mijn liefde waardig schatten..."

De liefde Gods is de Rotssteen, waarop elke golf van zielsverbijstering breekt.

Dr. A. KUYPER, De Gemeene Gratie.

De verschijning van het derde deel van dit premiewerk is eenigzins vertraagd, door de samenstelling van een Register, dat aan dit laatste deel zal worden toegevoegd.

Thans kunnen wij echter den intekenaren, die de verschuldigde inteken-gelden voldeden, mededeelen, dat hun D. V. in de 2e helft van Januari Deel III zal worden toegezonden.

Voorts herinneren wij, dat losse stem-pelbanden worden verkrijgbaar gesteld, die na ontvangst van f. 2.— per stel van 3 banden, gelijk met het derde deel kunnen verzonden worden.

Adm. „De Heraut." 30 Decemb. 1904.

Amsterdam, 30 Dec. 1904.

Overheid en religie.

Bij de jongste debatten over de begroting heeft Dr. de Visser een woord gesproken over de verhouding tusschen den Staat en de religie, dat niet in de paperassen van de Handelingen mag begraven worden.

Hij zeide er dit van:

Een Christelijk staatsman is voor mij niet iemand, die t'ort en t'avers een Christelijk Staat naar de gedachte van zijn hoofd wil vormen en latencieren; maar een die met Staat en volk *Christelijk* handelt in dezen zin, dat hij er het beste van zijn hoofd en hart voor over heeft, om zijn volk langs historischen weg van het gebrekkige tot het betere op te voeren. Daarbij is de taak van den Christelijken staatsman om te zoeken, welke loten van den nieuwen tijdgeest op dien ouden staat kunnen en moeten worden ingeënt. Ik stem terstond toe, dat deze

kunst een zeer fijne en zeer moeilijke is. Voor mij zijn zedelijkheid, recht en staat Christelijk, omdat zij onder den invloed van het Christendom zijn geworden en leven, maar niet Christelijk, omdat zij tot datzelfde Christendom moeten opleiden. Dit is en mag nooit de roeping zijn van recht en van Staat, omdat deze immer op treden met dwingende kracht, en de goddienst alleen tiert in de sfeer van volkomen vrijheid.

Wie den Staat te hulp roept voor het Christelijk geloof, staat feitelijk dit laatste tegen. En dat niet alleen, hij misvormt den eersten, omdat hij zijn beschouwing van het Christendom aan het georganiseerde volk zal moeten opleggen. Ja, Mijnheer de Voorzitter, ik ga nog verder. Ik ken geen groter vijand van den Staat dan den staatsman, die hem wil leiden en wringen naar een bepaald dogma. Van dat streven toch moet het gevolg zijn verzwakking van de nationaliteit en aantasting van de persoonlijke vrijheid.

Zonder met elk woord in te stemmen, mogen wij toch wel uitspreken, dat deze verklaring ons van harte verblijde.

Indien heel de Christelijk-historische groep, ook de schakering, die in Friesland gevonden wordt, hiermede instemt, dan zouden we zeker een schrede verder zijn gekomen op den weg, die naar vereeniging leidt.

Het is volkomen juist wat Dr. de Visser opmerkt, dat noch het staatsbelang noch de persoonlijke vrijheid dult, dat de staat een bepaald dogma tracht in te voeren.

We zouden er alleen aan willen toevoegen, dat ook Christus' eigen woord dit verbiedt. Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld. En: wie het zwaard neemt om mijn zaak te verdedigen, zal door het zwaard vergaan.

Alleen met geestelijke wapenen mag de Christelijke Kerk strijden.

Opwekking in Wales.

Wat de *Standaard* dezer dagen meedeelde uit de Engelse bladen aangaande de geestelijke opwekking in Wales, verdient ook onze belangstelling.

Een eenvoudige mijnwerker, *Evan Roberts*, thans Evangelist, staat aan het hoofd der beweging. Vooral onder de mijnwerkers bezit hij grooten invloed. Zijn aangrijpend woord brengt duizenden tot bekeering. De kroegen staan leeg; spelen en dobbelen en vloeken wordt niet meer gezien of gehoord; in de diepe mijnschachten komen de mijnwerkers saam om God te loven en eikaar op te bouwen in het geloof.

Zulke massale bekeeringen maken op ons kalmer Nederlandsche volk steeds een eenigzins vreemd indruk. Wij kennen die revivals niet. Het enige wat er mee te vergelijken valt, is de plotselinge ommekeer van ons volk in 1599; het wonderjaar, toen duizenden onder de hagepreken saamkwamen, en de beelstern als een vernielende orkaan door het land voor. Maar hier was de bodem lang voorbereid en trad slechts in het licht wat in het verborgen woelde en giste. Ook de geestelijke opwekkingen in de 17de en 18de eeuw onder De Labadie en Ds. Kuypers te Nijkerk droegen toch een andersoortig karakter. En het Réveil in het begin der 19de eeuw vond meer ingang onder de hoogere standen dan onder het volk. Men ziet het dan ook, hoe het Leger des Heils in ons land niet recht tieren wil en veel meer door zijn sociale arbeid dan door massale bekeering de aandacht trekt.

Het Engelse volkskarakter daarentegen schijnt voor zulke geestelijke opwekkingen een bijzonder geschikt bodem te zijn. Achter den nuchteren, praktischen zin van den Engelschman, schijnt een licht bewogen gemoedsleven te schuilen. Vandaar dat het Engelse volksleven, reeds van de dagen der Reformatie af, zich kenmerkte door zulke geestelijke schokken, vulcanische erupties van het religieuze leven, die vaak met wonderbaarlijke verschijnselen van ecstatische toestanden, profetische gaven enz. gepaard gingen. Independenten en Kwakers, de Convenants in Schotland en het Methodisme in Engeland en Amerika, de geestelijke opwekkingen onder Wesley en Whitefield, Moody en Sankey, onder Pearl Smith en anderen, het optreden van het Leger des Heils enz., zijn alle verschijnselen van dezelfde aard, hoe onderscheiden de dogmatische kleur ook moge zijn, die deze revivals droegen.

Nu brengen zulke algemeene opwekkingen zeker hier eigenaardig gevaar mee. De blijvende oogst van zulk een massale bekeering is gewoonlijk niet zoo groot als de eerste aanloop hopen deed. Er komt veel gemoeds-werk bij; veel menselijke hartstocht; veel uitwendige bekeering, waaraan de wortel des geloofs ontbreekt. Maar hoe geneigd ons Nederlandsche volk ook moge zijn, om vooral op deze schaduwzijden te wijzen, vergeten mag nooit worden, dat in deze opwekkingen toch een machtige werking van den Geest des Heeren te bespeuren valt, die „waait waarheen hij wil," en dat ze voor duizenden het middel geweest zijn, om uit den geestelijken dood tot het waarachtige leven hen te brengen.

Voor Wales geeft deze revival ons dan ook goede hoop. Het was zulk een geestelijke opwekking in het einde der 18de eeuw, die de Welsh Calvinistische-Methodist Church ontstond deed, waarin de Calvinistische beginselen hoog worden gehouden. Indien de kerk maar den moed heeft, om deze geestelijke beweging niet tegen te werken, maar haar te steunen en in gezonde kerkelijke bedding te leiden, dan zal ze rijke vrucht voor het kerkelijk leven afwerpen.

Gevaar schuilt er alleen in, wanneer zulk een beweging antithetisch tegenover de kerk komt te staan en dan of in seclarisme verloopt of allengs doodbloedt.

De plaats van den mensch in het heelal.

XIV. (Slot.)

Onze artikelenreeks over de plaats van den mensch in het heelal loopt hiermede ten einde.

De vraag was, of de voorstelling die de Schrift ons geeft, dat de aarde het geestelijk middelpunt is van het heelal, omdat God alleen op deze aarde menschen schiep, niet in strijd is met de wetenschap, die ons leert, dat onze aarde in het sterrenheelal slechts een zeer onbetekenende plaats inneemt en door miljoenen sterren omgeven is, veel groter dan zij.

Dat is het bezwaar, door de moderne wetenschap tegen de Schrift aangevoerd. Waarbij dan gewoonlijk de onderstelling gevoegd wordt, dat onze aarde volstrekt niet de enig bewoonbare en bewoonde wereld in het heelal kan zijn, en dat we aan alle zijden omringd zijn door sterren, die evengoed als onze aarde een ontwikkelde van het organische leven en met name ook een menselijke geslacht bezitten.

Het is tegen dien aanval, dat we ons Christelijk geloof verdedigd hebben. We toonden aan, hoe juist de nieuwere ontdekkingen der wetenschap veeleer bevestigden dan omverwerpen wat de Schrift ons leert. Dat de *Herzorging*, die overigens met waardeering onze artikelen besprak, hierin een bewijs zag van het intellectueel karakter van het Calvinisme en het een „stuitend vandalisme" noemde, de „teedere kinderen der fantasie" aan den maatstaf der exacte wetenschap te toetsen, is op haar standpunt begrijpelijk. Voor haar is al wat de Schrift leert aangaande de schepping van hemel en aarde, de plaats die de aarde in de schepping inneemt en het verlossingsdrama, gelijk zij het noemt, niet anders dan schoone poëzie, dichtelijke verbeelding, maar geen goddelijke waarheid, geen openbaring van werkelijke feiten. Even dwaas als het zou wezen de voorstelling, die Dante in zijn *Comedia Divina* geeft van de aarde, de hel, het vagevuur en het paradijs, in overeenstemming te willen brengen met de resultaten der wetenschap, zoo profaan schijnt het haar ook het „verheven dichtstuk" van de Schrift voor de vierschaar der wetenschap te willen rechtvaardigen.

De *Herzorging* beging echter ook hier weer de gewone fout der moderne theologen. Ze vergat, dat voor ons de voorstelling der Schrift geen fantasie of poëzie, maar goddelijke werkelijkheid is. Ze legde haar eigen waardeeringsoordeel der Schrift als maatstaf aan bij een betoog, dat van geheel andere premissen uitging. Een bewijs te meer, hoe moeilijk het is elkander te verstaan, waar zoo diepe kloof de moderne theologie van het geloof der orthodoxe Christenen scheidt.

Niet minder duidelijk blijkt dit bij de bedenking, die zij zelve op onzen weg werpt. De hemel, zoo zegt ze, moet volgens uw voorstelling wel buiten het sterrenheelal liggen, aan gene zijde van den Melkweg. Waar het licht nu reeds zeven duizend jaar noodig heeft om den afstand van den Melkweg tot de aarde te doorloopen, hoe rijmt ge daarmede de voorstelling, dat Henoch, Elia en Christus in hun verheerlijkt lichaam ten hemel zijn opgevaren, en dat de engelen in zoo korten tijd uit den hemel naar de aarde zich kunnen verplaatsen?

Ons antwoord hierop kan kort zijn. De *Heraut* heeft aangaande de plaats van den hemel nooit iets beweerd. Wij gelooven, dat de hemel niet een toestand van gelukzaligheid is, evenmin als de hel een toestand van rampzaligheid, maar dat beide, hel en hemel, bepaalde plaatsen zijn. Maar elke speculatie, waar deze beide plaatsen zich bevinden, is door ons steeds als nutteloos veroordeeld, omdat de Schrift ons desaan-gaande niets openbaart. Wanneer de *Herzorging* zich beroept op een Evangelisch gezag, dat Christus bij zijn hemelvaart „het gestarte voorbij" is gevaren, dan weet zij toch even goed als wij, dat zulk een gezag voor ons geen het minste gezag heeft.

Ook al was het echter juist, dat de hemel zich buiten ons sterrenheelal bevond, waar wij niets van af weten, dan begrijpen wij de bedenking van de *Herzorging* nog niet. Vooreerst zijn de engelen volgens de voorstelling der Schrift onlichamelijke wezens en de wijze, waarop een geest zich verplaatst, valt geheel en al buiten ons waarnemingsvermogen. Zelfs de snelheid, waarmede de lichtstralingen door de aethergolven worden voortgeplant, kan hier dus niet tot maatstaf dienen. En wat in de tweede plaats de hemelvaart van Henoch, Elia en Christus aangaat, zoo hebben we hier zeker wel te doen met de verplaatsing van een menselijk lichaam, maar een lichaam, dat verheerlijkt was, en derhalve in gansch andere condities verkeerde, dan ons aardse lichaam, zoodat elke conclusie uit de snelheid, waarmede ons lichaam zich verplaatst kan, ons hier begeeft. Maar wat alles afdoet, we hebben bij deze opvattingen ten hemel te doen met een rechtstreeksch *wonder* Gods. Dat wonder op natuurlijke wijze te willen verklaren, zou zijn het wonder zelf op te heffen. De *Herzorging* kan derhalve niet van ons eischen, dat we een verklaring zullen geven van wat op ons standpunt juist onverklaarbaar wezen moet. Wie het wonder verklaart, vernietigt het.

Geheel anders staat het natuurlijk met de vraag, of de hypothese juist is, dat er meerdere bewoonde werelden in het heelal gevonden worden. Wel kan de exacte wetenschap die vraag nooit afdoende beantwoorden, gelijk we aangetoond hebben, omdat zelfs bij de dichtst-bijzijnde planeten geen telescoop ons in staat stelt levende wezens te ontdekken. Ten slotte blijft het

ook hier dus de vraag, of men *geloofd* wat de Schrift ons zegt, dan wel op eigen oordeel wil afgaan. Maar hier kan toch de Christelijke Apologetiek optreden om aan te toonen, dat de feiten, die de wetenschap ons kennen doet, niet in strijd zijn met de voorstelling der Schrift, maar veeleer haar bevestigen.

We gingen daarom in de eerste plaats na, wat de biologie en organische chemie ons leert aangaande de eigenaardige kenmerken van het organische leven en de voorwaarden, waaraan dat leven gebonden is. Zoo eerst kon een uitgangspunt gevonden worden voor de beantwoording der vraag, of er meerdere bewoonbare werelden zijn. Anders verlaat men den vasten bodem der feiten en verliest zich in speculaties, die op wetenschappelijk gebied geen de minste waarde hebben.

Daarna toonden we aan, dat in ons zonnestelsel er niet één planeet is, die dezelfde gunstige voorwaarden voor het leven aanbiedt als onze aarde, en al wat we van deze planeten weten ons omgekeerd tot de conclusie recht geeft, dat het organisch leven daar niet zou kunnen bestaan.

Vervolgens ons zonnestelsel verlatende, bleek ons, dat de miljoenen sterren, die het gewapend oog waarnemen kan, geen van alle bewoonbaar kunnen zijn, omdat ze zonnestellen zijn, gloeiende bollen evenals onze zon. De vraag, of ook deze zonnestellen door planeten omgeven zijn, bleek op grond van het astronomisch onderzoek niet te beantwoorden, omdat ze zoover van ons afstaan, dat deze planeten, indien ze bestaan, niet kunnen waargenomen worden. Het feit, dat vele dezer zonnestellen dubbelsterren zijn, pleitte eer tegen dan voor het bestaan van planeten.

En eindelijk toonden we aan, dat ons zonnestelsel, juist omdat het in het middelpunt van het heelal geplaatst is, daaraan voordeelen dankt, die voor de ontwikkeling van het leven van het hoogste belang zijn. Zoodra we van dat middelpunt ons verwijderen naar de verder afgelegen deelen van het heelal, vinden we toestanden, die het voor ons ondenkbaar maken, dat daar bewoonbare werelden zouden kunnen gevonden worden.

Een afdoend en stringent bewijs, dat in het heelal slechts één bewoonbare wereld gevonden wordt, is hiermede natuurlijk niet geleverd. Dat bewijs kan ook niet gegeven worden, omdat onze kennis van de sterrenwereld daartoe veel te beperkt is.

Maar wel is hetgeen we mededeelden genoegzaam om te doen zien, hoe dwaas het zeggen is, dat de ontdekkingen der wetenschap voorgoed hebben uitgemaakt, dat onze aarde niet de enig bewoonde wereld is. Er bleek het tegendeel.

De astronomie leert ons, dat onze aarde in ons zonnestelsel een bijzonder bevoorrecht positie inneemt wat de condities van het leven aangaat. En dat evenzo de plaatsing van ons zonnestelsel in het sterrenheelal wederom exceptioneel gunstig is voor de ontwikkeling van het leven.

Dat is al wat we noodig hebben. Het bevestigt ons, wat de Schrift alleen ons openbaren kon, dat onze aarde in het heelal een bijzondere plaats inneemt, omdat God deze aarde bereid heeft, opdat hier de hoogste openbaring van zijn scheppingsmacht, de naar Gods beeld geschapen mensch, wonen zou.

Een belangrijk proces.

IV.

In de *Court of Sessions* werd de Vrije Kerk in haar eisch dus niet ontvankelijk verklaard. De rechters gingen uit van de Barriere-acte en erkenden het recht eener Synode, om wijzigingen in de leer aan te brengen. Dit recht was wel niet onbeperkt, essentiele stukken mochten wel niet worden prijsgegeven. Maar de rechtbank oordeelde dat de wijzigingen door de Vereenigde Vrije Kerk aangebracht, geen essentiele geloofsartikel golden. Het subjectief oordeel van den rechter over wat essentieel en wat bijkomstig was, gold hier dus als maatstaf.

Op een geheel ander standpunt plaatste zich de meerderheid van de Commissie uit het Hoogerhuis, wier uitspraak ten slotte heeft beslist.

De *Lord Chancellor*, wiens oordeel zeker niet het minste gewicht in de schaal heeft gelegd, begon met terstond de vraag, in hoeverre een Synode recht heeft de belijdenis te veranderen, geheel te ecarteeren. Het geding liep niet over de wettigheid der genomen Synodale besluiten, maar over de vraag aan wie het kerkegoed toekwam. Dat kerkegoed was door bepaalde personen geschonken onder een deed of trust, een acte van vertrouwen voor een bepaald doel. De wil van de gevers had hier alleen te beslissen. En waar die gevers voor het grootste deel reeds gestorven waren, kon die wil alleen gekend worden uit de deed of trust. Feitelijk werd die deed of trust dus beschouwd als een onveranderlijk testament; het geschonken goed was een stichting voor een bepaald doel; en de rechtbank had alleen de vraag te beantwoorden welk gebruik van dat goed met het doel overeenkwam. De kerkelijke quaestie werd hier dus opzij geschoven; het ging alleen om een juridisch vraagstuk; de vraag was of er „breach of trust" had plaats gevonden, ja dan neen.

In de deed of trust, die hier beslissen moest, was er nu geen sprake van, dat het kerkegoed toebetroefd was aan de Synode met het recht om de bestemming ervan te veranderen, maar was het goed geschonken aan een bepaalde vereeniging van Christenen, de Vrije Kerk genaamd. De rechtbank had nu te onderzoeken, wat volgens de schenkers van het goed onder deze Vrije Kerk was te verstaan, en daaraan te toetsen welke kerk, hetzij dan de Vereenigde Vrije Kerk

of de Vrije Kerk. Met de Barriere-acte; zij was noemde en h u uitstaande.

En evenzo, moest de vr of naar het a het geschil, v bijkomstig v hebben alleen hij, of het of niet met van de trust wij of eenig over de belar wat de gev gedacht hebl aan te nemen zijn, indien plegen."

Het geschi Vooreerst bepaalde ker den of alle behandelen. schen Staat tegenover el het nu vast naar afscheit kelijk en b beginsel van en destijds fundamenteel schoven, dat steld worden goet dit beg eeniging me tegenoverges met het doel

Van meer vraag, die, g opmerkte, t de rechters liep over he vinnistische e het praedesti sche kerk i verzwakt; a riansche ke nianisme. E kelijk de V zonder enig door zich n byteriansche op dit pu gemaakt.

Ook ons verweg het is dat hij geheel over dat de strijd tusschen St weinig voor verdedigd, d onuitvoerba geheel ande bedenkt, da feitelijke op Calvinisme g hier juist al wat voor de het hart de

Het koste waarlijk ge dat dit ges loont de m zijn betoo nemen, med mende deze dit theologi over het ge leiding tot e gedurende

Lettede de dit bijzonder is gebracht, bewoordinge brulkt, zoo niet de vr durig debat de Westm mag getuigd wel-overwo dat beschou geveendard logische dis van de ker duurd hebl saamsstelling verschillende de discussie de verschiil aan het Par confessie d door de ker alles een o deze confes oorspronkel genen die t als een gett religieus g juist is er haar gehe verslag van Confessie i uitstekende carls van h bijzondere loopt, of he belijdenis, d aangenomen de Vereenij gelaten, kw danigen naa Kerk ook zou kunne Nederlandse in het begi het onderw geweest, di Delft in v van de St einde aan vergeefs. E den dood v lijke naam niansche i publiek ver